

Eljas Pohtila

Aikaisemmat puuntuotanto-ohjelmat

Järjestelmälliseen metsävarojen kehityksen seurantaan on liittynyt aina myös metsänhoitotarpeen arviointi. Valtakunnan metsien inventointitulosten yhteydessä esitettiin yleensä myös näkemyksiä siitä, mitä metsien metsänhoidollisen tilan parantamiseksi pitäisi tehdä. Hakkuiden ja puun käytön lisääntyessä ja metsätalouden suunnittelumenetelmien kehittyessä toimenpidelistä sai yhä enemmän ohjelman luonnetta. Itsestään selvä tavoite oli metsien puuston kasvun ja puuntuotannon lisääminen. Ajateltiin, että jos siinä onnistutaan, siitä hyötyy koko luonto. Puuthan muodostavat metsän! Toistaiseksi ylittämättömän huippunsa tämä ajattelutapa ja siihen perustuva politiikka saavutti ns. Mera-kaudella.

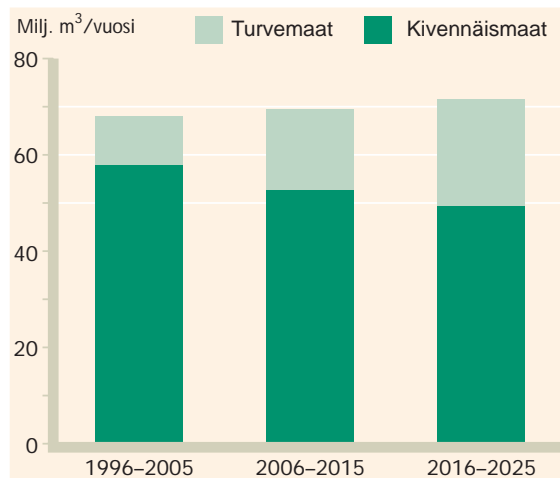
Varsinaisia Mera-ohjelmia edeltävät suunnitelmat julkaistiin vuonna 1962 Metsätalouden suunnittelukomitean mietinnössä ja sen toimeksiantona laaditussa HKLN (Heikurainen, Kuusela, Linnamies, Nyssönen) -ohjelmassa sekä Maatalouskomitean toimeksiantona laaditussa Teho-ohjelmassa (Heikinheimo ym). Teho-ohjelmaa nimettäessä ei varmaankaan voitu aavistaa sitä kielteistä sivumerkitystä, minkä ”tehometsätalous” myöhemmin sai. Metsätalouden suunnittelukomitean keskeisenä tavoitteena oli varmistaa puun riittävyys laajenneen ja edelleen laajenevan metsäteollisuuden käyttöön. Mietinnön merkittävin osa Mera-ohjelmien kannalta oli HKLN-ohjelma, jossa laaditun hakkuusuunnitteen arvioitiin ensimmäisenä vuosikymmenenä nousevan 43 miljoonasta kuutiometristä 47 miljoonaan, ja 40 vuoden kuluttua 51 miljoonaan kuutiometriin. Tavoitepuuston hakkuumääräksi 90 vuoden kuluttua

arvioitiin 67 miljoonaa kuutiometriä. Monet pitivät tavoitetta epärealistisena.

Edellytyksenä hakkuusuunnitteen kasvulle olivat metsänhoidon ja metsien peruserännyksen toimenpiteet, jotka kohdistuisivat aluksi metsänviljelyyn, taimikoiden hoitoon ja soiden ojittamiseen. Tavoitteena oli aikaansaada sellaiset toimenpiteet, jotka mahdollistaisivat lisääntyvät hakkuut samanaikaisesti puuston suurentamisen kanssa. Olennaista oli valtion varojen suuntaaminen myös yksityismetsien kunnostamiseen.

Tuolloin omaksuttiin aikanaan radikaali ajatus, että hakkuut voivat ylittää kestävänsä metsätalouden periaatetta rikkomatta metsien aktuaalisen kasvun, jos metsät ovat optimikiertoaikaa vanhempia. Tämä viattomalta kuulostava johtopäätös on sittemmin aiheuttanut ongelmia. Metsätalouden järjestelyyn perehtymätön maallikko ei pysty tässä erottamaan ajan ja paikan yhteyttä. Idea oli keskeinen kaikissa metsätalouden rahoitusohjelmissa. Rintamailla periaatteeksi vakiintui puustopääomien kartuttaminen, takamailla vanhojen, rappeutuvien metsiköiden radikaali uudistaminen. Viimeksi sanottu koski yleensä valtion metsiä.

Toinen Mera-ohjelmien tavoitteisiin vaikuttanut työryhmä oli vuonna 1961 maatalouskomitean kokoonkutsuma tutkijaryhmä: Heikinheimo, Holopainen, Kuusela, Heikurainen, Keltikangas, Möttölä. Ryhmää pyydettiin valmistelemaan esitys siitä, millaisia työllisyys- ja tulovaikutuksia metsätalous voi tarjota maaseutuväestölle seuraavien vuosikymmenien aikana. Ohjelmassa laskettiin kolme vaihtoehtoista metsänhoito-ohjelmaa: keräilyohjelma,

Kuva 1. Suurin kestävä hakkuukertymä kivennäis- ja turvemailla vuosina 1996–2025 (Hänninen 1998).

HKLN-ohjelma ja Teho-ohjelma sekä niitä vastaavat hakkuusuunnitteet.

Mera-ohjelmissa toteutettiin kolmea metsätalouden periaatetta: kestävyyttä, täydellisyyttä ja pitkäjänteisyyttä. Toiminnan organisointitapa oli omintakeinen ja menestyksekkäs. Mera-ohjelmien laadintaan mobilisoiattiin kaikki merkittävät metsätalouden ja -teollisuuden intressi- ja asiantuntijatahot. Suomen Pankin edustajien mukanaolo oli tärkeää rahoituksen järjestelyssä. Erityisesti pitää mainita pääjohtaja Klaus Wariksen panos. Rahoitus perustui obligaatiolainaan, joka järjestyi helposti vuonna 1964. Vuonna 1969, kun Valtioneuvosto eväsi kotimaisen rahoituksen Mera-ohjelman jatkamiselle, lainaa saatiin Maailmanpankilta.

Merkille pantavaa on varsinaisten poliitikkojen puuttuminen Mera-toimikunnista. Viime vaiheessa Mera-toimintaan oli kyllä kytketty pääministerin johdolla kokoontuva Talousneuvosto. Korhonen (1990) on kutsunut Mera-toimikuntia metsätalouden ”kvasihallituksiksi”, joille oli leimaa-antavana asiantuntijavalta ja ns. metsämiesfilosofia. Monen poliitikon välinpitämättömyys ja suoranainen metsätalousvastaisuus voi juontua tuolloin tapahtuneista ”ohestalyönneistä”. Kysymyshän oli koko yhteiskunnan kannalta hyvin tärkeistä asioista. Mera-aikakautta on pidetty tyypillisenä korporatiivisen

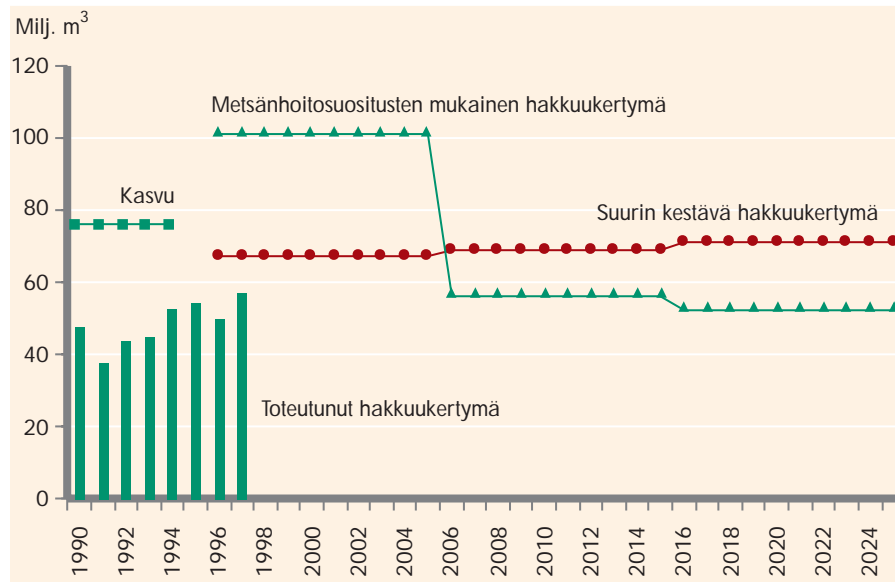
metsäpolitiikan jaksona (Palo ja Hellström 1993).

Tulokset metsissä ovat olleet halutun suuntaisia, mutta monien mielestä luonnolle turmiollisia. Huikein projekti oli epäilemättä soiden metsäojitus, jota tehtiin kaikkiaan 6 miljoonalla hehtaarella. Nykyisin sellaisen aloittaminen tuskin olisi millään ehdoilla mahdollista. Ensi vuosituhannen alkupuolella lähes kolmannes kestävästä hakkuukertymästä pitäisi kerätä soilta (kuva 1). Ojitukseen verrattava toimenpide on kivennäismaiden aeraus, jossa ojituksen tavoin kajotaan primäärisiin kasvupaikkatekijöihin. Kovat toimenpiteet oikeutti ikiaikainen pelko metsien loppumisesta. Hakkuut ylittivät vielä 1960-luvulla useampaan otteeseen puuntuotannon kestävyyden. Tilanne on nykyisin tunnetusti toinen.

Valtio on käyttänyt vuosikymmenien kuluessa yksityismetsien metsänparannukseen rahaa yhteensä 17–18 miljardia nykymarkkaa. Saman verran lieinee käytetty muuhun yksityismetsätalouden edistämiseen. Valtion rahoituksella on ollut merkitystä erityisesti syrjäseutujen pitämisessä puuntuotannon piirissä. Kun muualla Suomessa kantorahan osuus metsäteollisuuden tuotteiden vientiarvosta oli karkeasti arvioituna keskimäärin 1/6 se esimerkiksi Lapissa oli 1/16 tai jopa sitäkin pienempi. Ilman valtion suoranaista avustuksia ja edullisia lainoja Lapin yksityismetsätalous tuskin olisi pystynyt merkittäviin puuntuotannon kohottamiseen tähtääviin investointeihin. Viljo Holopainen (1967) on kuvannut aikakauden tapahtumia ja ajatuskulkuja hyvin kirjassaan ”1960-luvun metsäpolitiikka”.

Valtiovallan toimet loivat metsäalalle vakautta ja ennustettavuutta, mikä ajatellen metsäteollisuuden pääomavaltaita luonnetta helpotti suuresti investointipäätösten tekoa. Valtio toimi tuohon aikaan itsekin merkittävänä yrittäjänä metsäteollisuudessa. Järjestelmään kuuluivat tärkeinä osina puun hintasuositussopimukset ja pinta-alaverotus. Järjestelmä tasoitti kantohintaeroja syrjäseutujen hyväksi. Niin paljon kuin korporatiivista metsäpolitiikkaa onkin kirottu, sen tuloksia on tavoitteet huomioon ottaen mielestäni pakko pitää hyvinä. Metsien puuvarojen käyttöaste on jatkuvasti korkeampi kuin muissa meihin verrattavissa maissa ja metsiemme puuvaranto on siitä huolimatta karttumassa (kuva 2).

Rationalisointi on syönyt metsätalouden ja -teollisuuden välittömiä työllisyysvaikutuksia, mistä

Kuva 2. Puuntuotantomahdollisuudet puuntuotantoon käytettävissä olevalla maalla tuoreimman Metlassa tehdyn arvion mukaan.

monet ovat tehneet johtopäätöksen, ettei metsäsektorilla ole enää suurta merkitystä maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. Massa- ja paperiteollisuuden vaihtoehtoksi on esitetty huonekalu- ja yleensä puutavaraiteollisuuden vahvistamista. Sitä tuskin kukaan vastustaa, mutta vaihtoehtona sitä ei pitäisi nähdä. Työpaikkojen kato perinteisessä metsätaloudessa on ainakin osaksi näennäistä. Ne ovat siirtyneet metsästä pitkän toimintaketjun muihin osiin ja myös uudenslaisiin metsäklusterin toimintoihin. Suomi on harvaan asuttu, korkean elintason ja korkeiden työvoimakustannusten maa. Laajoilla alueilla metsä- ja puutalouden toiminnot muodostavat nykyisinkin ainoan aluetaloutta koossa pitävän tuotantoketjun.

Mera-ohjelmien menettelytapoja yritettiin soveltaa vielä Metsä 2000-ohjelmassa ja sen tarkistustyössä, mutta vastaavia tuloksia ei enää saavutettu. Niin sanotulle tehometsätaloudelle oli syntynyt jo vahva vastavaikutus ja laadittuja ohjelmia pidettiin liian yksipuolisina puuntuotanto- ja hakkuulaskelmina. Ympäristötietoisuuden voimakas kasvu ihmisten mielissä on tuonut uuden osapuolen neuvottelupöytään perinteisten intressiryhmien lisäksi. Ympäristölle ja luonnolle vaaditaan nykyisin oma

osansa. Tätä heijastelevat äskettäin uusitut metsä- ja luonnonsuojelulait. Nähtäväksi jää, mikä kohtalo on tätä kirjoitettaessa loppusuoralla olevalla ”Kansallisella metsäohjelmalla”. Siinä on mielestäni ajanmukaisia uusia aineksia, joiden luulisi olevan kaikkien hyväksyttävissä.

Jäsenyytemme EU:ssa rajoittaa myös toimintamahdollisuuksiamme. Unionia hallitseva usklasin talousteoria korostaa vapaata kilpailua. Sen mukaan valtiovalan ei pidä puuttua sinne, missä on markkinoita ja tuotteilla markkinoilla muodostuva hinta ja päinvastoin: valtion interventio on oikeutettu siellä missä ei ole markkinoita eikä tuotteilla markkinoilla muodostuvaa hintaa. Ympäristönsuojelu on tyypillisesti jatkuvasti valtiovalan mielenkiinnon kohteena.

Euroopan unionilla ei ole yhteistä metsäpolitiikkaa eikä sillä ole toimivaltaa myöskään teollisuuspolitiikassa. Se antaa meille hyviä mahdollisuuksia huolehtia kansallisista eduistamme kunhan vain pääsemme keskenämme sopimukseen siitä, mitä metsistämme haluamme. Menneiden aikojen metsäohjelmat ovat luoneet hyvän pohjan, mistä ponnistaa uudessakin tilanteessa.

Kirjallisuutta

- Holopainen, V. 1967. 1960-luvun metsäpolitiikka. WSOY. Porvoo.
- Hänninen, H. (toim.). 1998. Puuvarojen käyttömahdollisuudet. Metsäntutkimuslaitos. Metsälehti Kustannus.
- Korhonen, M. 1990. Metsätalouden institutionaalinen johtaminen. HKKK julkaisu B-100.
- Mera I. 1964. Metsätiedotustoimisto. Helsinki.
- Mera II. 1966. Metsätiedotustoimisto. Helsinki.
- Mera III. 1969. Metsätiedotustoimisto. Helsinki.
- Metsä 2000-ohjelmajaosto. 1985. Metsä 2000-ohjelma. Talousneuvosto. Helsinki.
- Metsä 2000-ohjelman tarkistustoimikunta. 1991. Kansantalouden jaoston muistio. Helsinki.
- Metsä 2000-ohjelman tarkistustoimikunta. 1991. Metsäteollisuuden ja metsätalouden jaostojen muistiot. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki.
- Metsätalouden suunnittelukomitean mietintö. 1961. Komiteamietintö no.1. Helsinki.
- Palo, M. & Hellström, E. (toim.). 1993. Metsäpolitiikka valinkauhassa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 471.

■ Prof. Eljas Pohtila (eljas.pohtila@metla.fi) toimii Metsäntutkimuslaitoksen ylläjohtajana.